

Børn med højt indlæringspotentiale, højt begavede børn og skolestart

af Ole Kyed og Pia Ryding, januar 2010

Dette skriv er primært henvendt til lærere og pædagoger i indskolingen, men også til forældre til højt begavede børn. Formålet er at formidle kendskab til og viden om nogle af de forskellige måder høj begavelse kan komme til udtryk samt at give enkle værktøjer til at støtte og hjælpe de højt begavede børn ved skolestart. Målet er at børnene ses og derved behandles på en måde som bedst støtter deres udvikling. Dette skriv vil ikke kunne erstatte en eventuel udredelse af barnet.

Skrivet er bygget op med lidt om relationer og hvorfor de kan være så vigtige at være opmærksomme på først. Efterfølgende er fokus primært på mødet med skolen. Derefter er fokus på dagligdagen inklusiv nogle af de problematikker, der kan følge med den høje begavelse. Til sidst er en liste af henvisninger til dig som vil vide mere.

Relationer

Højt begavede børn kan vise og udtrykke deres høje begavelse meget tydeligt – og nogen gør det slet ikke. Dette er derfor ikke en facitliste, men mere en beskrivelse af nogle af de måder den høje begavelse kan vise og udmønte sig på.

Nogle forældre vil gøre opmærksom på deres barns begavelse inden skolestart eller i forbindelse med denne. Barnet er måske allerede testet, evt. i forbindelse med udredelse, men det kan også være forældre der blot fortæller om deres barns præstationer eller behov. Og så vil der være masser af forældre, der endnu ikke har tænkt tanken.

I relationen til forældrene kan det være nyttigt at være opmærksom på, hvordan forældrene har det med barnets høje begavelse. Udgangspunktet kan spænde fra forældre, der er meget sarte og forsigtige efter en evt. problematisk børnehavetid over krævende forældre til forældre, der er fuldstændigt afklarede og hvilende i sig selv omkring deres barn og dets potentiale og/eller evner.

Der kan være tidspunkter, hvor du som professionel vil være den, der fortæller forældrene om deres barns potentiale og/eller evner. Måske vil du samtidig skulle fortælle om eventuelle udfordringer du eller barnet oplever som konsekvens af barnets høje begavelse. Her kan det være nødvendigt at være ekstra opmærksom på relationen, da høj begavelse ikke for alle forældre umiddelbart ses som en gave.

Også i relation til det højt begavede barn kan det være vigtigt at være opmærksom på relationen. En del højt begavede børn har ekstra brug for voksen-relationer. At barnet søger mere voksen-kontakt kan skyldes et umættet intellektuelt behov, at barnet tankegang er så avanceret, at de ikke har jævnaldrende at sparre med og der derfor er mere modspil i relationen med den voksne, eller at barnet har behov for trygheden i relationen.

Da behovet for relationen med den voksne kan dække over mange faktorer, er det forskelligt, hvordan behovet kan dækkes; nogle børn kan have brug for et ekstra kram, nogle børn kan have brug for at få afsluttet en samtale, der måtte afbrydes pga. hensynet til klassen og nogle børn kan have brug for noget helt tredje.

Barnets behov

Som de fleste børn, glæder højt begavede børn sig til at komme skole. Desværre går det – af forskellige årsager – nogen gange ikke så godt med skolestarten. En del højt begavede børn har alle antenner ude hele tiden, de tager mere ind. Og der er meget at forholde sig til: nye regler, lokaler, børn, voksne, skolegården etc. samt masser af detaljer vi som voksne slet ikke bemærker længere. Barnet bliver ganske enkelt overvældet, måske fordi barnet er sansemæssigt sart eller sensitivt, måske fordi barnet tidligere har været vant til at kunne overskue sine daglige omgivelser på et relativt højt niveau og generelt har et stort behov for forudsigelighed. Måske bare fordi barnet tager mere ind.

Det vil naturligvis være forskelligt, hvad barnet så har behov for i den aktuelle situation. Nogle børn kan have behov for at blive hentet tidligt og måske kun have få legeaftaler. Nogle børn kan have behov for et eller flere daglige frikvarterer indenfor alene. Nogle børn vil kunne trives bedre i 1. kl. hvor tiden er mere skemalagt; de vil måske i børnehaveklassen have et stort behov for at vide, hvad der skal ske i løbet af dagen. For disse børn kan SFO'en være en stor udfordring, her vil de måske have brug for lige at blive hjulpet lidt i gang.

Det er vigtigt at være opmærksom på at det, der normalt vil opfattes som ekskluderende ikke nødvendigvis er det. Tit vil barnet have behov for at blive tilbudt at lave noget andet end sine jævnaldrende for at føle sig som en del af gruppen. Hvis du derfor tager udgangspunkt i barnets behov, vil barnet markant lettere kunne indgå jævnbyrdigt og givende i gruppen og måske efterhånden kunne overskue at være til stede hele tiden.

Senere hen på året, har barnet måske stadig behov for forudsigelighed. Det kan være rart at have en fast plads og at det så er sidemakkeren, der skiftes ud. Barnet kan blive forstyrret af ture, juleforberedelser, tværsuger og lign. Nogle børn vil elske turene, tværsugerne etc., mens andre vil have allermest lyst til bare at blive hjemme. Lige gyldigt hvad barnet synes, kan der være behov for lidt ekstra støtte eller opmærksomhed. Nogle børn vil kunne virke forstyrrede; der sker simpelthen for meget spændende omkring dem og de tager det hele ind. Nogle børn vil være så overvældede af processen af de kommer bagud med produktet, andre børn vil elske de nye udfordringer men alligevel blive mere mætte og trætte.

Nogle børn kan blive skuffede i forbindelse med skolestart. De har måske haft alt for høje forventninger, som skolen på ingen måde vil kunne leve op til. Måske er barnet et par år forud intellektuelt - barnet ønsker at lære 'noget', og dette bliver ikke tilfredsstillet. Her kan det være en god ide at snakke med barnet om, hvad børnehaveklassen går ud på samtidig med at det intellektuelle behov også tilfredsstilles. Snakken er især relevant, hvis barnet skiller sig ud socialt og derfor vil have gavn af at arbejde med disse sider af sig selv. Vær dog opmærksom på, at højt begavede børn generelt trives bedst, hvis de mødes, hvor de er på det intellektuelle plan.

Skolestart

Som alle andre børn, reagerer højt begavede børn forskelligt på nye oplevelser og indtryk. En af forskellene kan være, at højt begavede børn nogle gange opleves som 'mere'. De vil opleves som mere intense, som mere begejstrede, mere sure, mere vrede og mere glade. Børnene kan qua deres intense temperament virke voldsomme og til tider grænseoverskridende, især på andre børn. Er børnene sammen med andre, de harmonerer med, vil du som regel ikke opleve dette så tydeligt, da

det enkelte barn naturligt accepterer andres intense temperament. Dette er det især vigtigt at være opmærksom på ved skolestarten, da barnet måske kan ende med at få en uheldig rolle i klassen.

For nogle højt begavede børn ender skolestarten med at udvikle sig til en rigtig slem oplevelse – måske har du allerede mødt, hørt eller læst om nogle af disse børn og deres skolestart. Børnene ender i en krise eller stress-situation, hvor man ender med at fokusere på mistrivselssymptomerne og deres udtryk frem for at se barnet og dets behov.

Denne voldsomme skolestart kan være en kombination af mange både interne og eksterne faktorer. Her er blot nævnte nogle få. For barnet selv, kan det være en opdagelse af anderledeshed. Barnet opdager ganske enkelt, at det er anderledes, desværre tit uden at kunne sætte ord på. Nogle børn oplever det som en enorm ensomhedsfølelse. Dette betyder, at det kan være svært for barnet selv, men også for de voksne at nå frem til, hvad det handler om.

Oven i dette måler barnet sig måske med gruppens normer, og her kan nogle højt begavede børn falde igennem – det er måske ikke sejt at være hamrende god til at læse men sejt at være god til at score mål, når der spilles fodbold i frikvartererne. Dette kan få stor indflydelse på barnets selvværd. Nogle børn er ganske enkelt uheldige og kommer i en klasse, hvor der ikke er mulighed for at finde en ven/et spejl billede – ikke at klassekammeraterne ser det sådan og man vil heller ikke som voksen nødvendigvis bemærke det – men en del højt begavede børn har en lidt anderledes definition af venskab. Som med deres temperament forventer de mere, måske bedst beskrevet som en anden dybde i venskabet, og det går naturligt begge veje. Til gengæld har barnet ikke altid behov for at have ti dybe/nære venner i klassen, men kan nøjes med en enkelt bedsteven.

Asynkronitet

Et af de sidste temaer i forbindelse med skolestart, vi vil nævne, er asynkronitet. Man kan diskutere om alle højt begavede børn er asynkrone, da deres intellektuelle alder oftest er foran deres fysiske alder. I denne sammenhæng menes, at barnet har 3 aldre. Typisk er barnet intellektuelt ældre end deres fysiske alder og yngre modenheds mæssigt.

Barnet vil måske reagere som en 4-årig, hvis sidekammeraten tager hans viskelæder uden at spørge. Barnet vil vide, hvad det skal gøre intellektuelt, men har et helt andet følelses mæssigt behov. Dette er frustrerende for der er ingen løsning, der tilfredsstiller alle barnets behov.

Barnet oplever en indre ubalance og denne ubalance må naturligvis komme til udtryk. Det er vigtigt i dialogen med barnet at være opmærksom på denne ubalance, og også gerne få talt de situationer igennem, der vil opstå. Det er vigtigt at være opmærksom på at barnet ofte vil have et mere veludviklet sprog, hvilket let forleder en til at tro, at barnet er følelses mæssigt på samme niveau.

Dagligdagen

Som skrevet tidligere er barnet måske allerede fagligt vurderet inden skolestart. Dette vil naturligvis ikke altid være tilfældet og det er ikke den eneste måde at se og/eller konstatere at et barn er højt begavet. Det kan være i beskrivelsen fra børnehaven – som måske intet ekstraordinært har bemærket – at du bliver opmærksom på det. Det kan også være i din daglige omgang med barnet, men det kan også være klassekammeraterne, der indirekte eller direkte fortæller om den høje begavelse og/eller de ekstraordinære præstationer.

Det er vigtigt for det højt begavede barn at vide, at det er dét, det er. En del højt begavede børn har en anderledesheds-følelse, de ikke kan sætte ord på helt op i voksenlivet. Måske skal barnet igennem en erkendelsesproces, hvor tidligere oplevelser kommer på plads. Det kan være en lidt svær og tung periode for barnet, som jo tænker dybt over tingene. Afhængig af barnets natur og omgivelser vil det højt begavede barn måske fokusere på det negative og de begrænsninger barnet ser og føler. I en sådan situation er det vigtigt at du støtter, vejleder og hjælper med at åbne verden for barnet.

Et højt begavet barn er 'bare' et helt almindeligt barn med et højt indlæringspotentiale. Set i forhold til barnets potentiale vil du som en af primærpersonerne være med til at udvikle, støtte og vejlede så potentialet udvikler sig til evner, kompetencer og talenter. I nogle familier vil barnet få stor støtte og opbakning; andre børn vil primært skulle læne sig op ad dig.

I den daglige undervisning vil nogle højt begavede børn være lette at spotte – de har lært sig selv f.eks. at læse eller regne inden skolestart, måske startede de allerede som 2-3 årige og er derfor f.eks. erfarne læsere. Kreativt højt begavede børn kan på samme måde skille sig tydeligt ud. Dette er dog på ingen måde typisk. Der er masser af højt begavede børn, der kommer i skole uden at kunne hverken læse eller regne.

Nogle højt begavede børn vil i det daglige bruge alle deres kræfter på at tilpasse sig gruppen og den kontekst de befinder sig i – og især piger lykkes med dette. I sådan en situation, er det vigtigt at der skabes et rum og en gruppedynamik, hvor der er plads til forskellighed. Det skal være naturligt, at der differentieres og det er vigtigt at være opmærksom på anerkendelse af forskellighederne. Et højt begavet barn, der gemmer sig i gruppen, vil måske ikke åbenlyst have lyst til at få noget mere udfordrende materiale. Spørger du om der er interesse for noget sværere materiale – enten i klassen eller til en skole-hjem samtale - vil barnet højst sandsynligt sige nej tak. Det kan derfor være en god ide at være varsom i starten og blot give det sværere materiale til barnet uden at gøre særskilt opmærksom på det. Efterhånden som barnet modnes, accepteres af andre og sig selv for sit potentiale og talenter, vil det være lettere åbnet at differentiere.

Er barnet udadreagerende, kan det komme til udtryk på mange måder. Det kan være at barnet sidder uroligt, går rundt i klassen eller ikke kan tie stille, men barnet kan også begynde at agere klassens klovn eller provokatør. Det kan også være pludselig udbrud af vrede, der oftest 'blot' er (måske opsparet) frustration, som barnet ikke nødvendigvis har ord for hvad handler om.

En årsag kunne være at barnet ikke stimuleres nok fagligt, og derfor oplever ikke at føle sig set og anerkendt. Ikke at blive set og anerkendt i dagligdagen vil kunne påvirke barnets selvværd og udvikling af selvværd negativt. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på om barnet keder sig eller måske allerede har resigneret. Det er vigtigt ikke at give barnet mere af det samme – eller insistere på at barnet gennemgår eller repeterer noget, du allerede ved, barnet kan. Dette vil bl.a. kunne opfattes som straf og absolut være demotiverende.

Barnet vil kunne have glæde af at læse højt af bøger efter eget valg i stedet for klassens læsebog eller at få ekstramaterialer i matematik på et højere niveau, alt afhængigt af det enkelte barn. Der er ingen grund til at holde sig tilbage eller vente fordi 'hvad skal barnet så lave til næste år'. Denne problematik vil alligevel være gennemgående i løbet af barnets skolegang, da indlæringspotentialet

jo bliver ved med at være højt. Hvis du vælger at vægte barnets trivsel og derfor møder og udfordrer barnet, hvor det er, vil barnet på sigt lettere kunne rumme at ikke alle fag er lige spændende.

I den anden ende af udtryksspektret er de højt begavede børn, der nærmest forsvinder ind i sig selv. Igen er der ikke en entydig beskrivelse; barnet kan virke som om det konstant er i sin egen verden og ikke rigtigt kan nås, men det kan også blot sidde og dagdrømme i timerne. Grundlæggende er problematikken det samme – barnet ses ikke og bliver ikke intellektuelt stimuleret. Igen er det vigtigt at vægte barnets trivsel.

Underydelse

En del højt begavede børn præsterer ikke som forventet; i faglitteraturen omtales de ikke præsterende børn som underydere. Det er vigtigt at være opmærksom på disse børn, da de behøver støtte for at komme ud af den onde cirkel underydelse er. Hvorfor et højt begavet barn underyder er oftest komplekst og vil ikke blive behandlet i dette skriv, dog skal nævnes at lavt selvværd ofte spiller ind. Nedenstående liste er derfor ikke fyldestgørende og er ikke en facitliste. Listen rummer nogle af de måder underydelse kan komme til udtryk på. Børnene kan være:

- Gode til at argumentere – og ofte i stand til at manipulere for at få ret
- Verbalt gode, tænker tydeligt hurtigt
- Dårlige til skrevne opgaver og/eller laver kun et minimum
- Kan virke som om de keder sig, uopmærksomme og/eller er uinteresserede
- Spørgelystne, nogle gange indgående og/eller provokerende
- Skal i forhold til opgaver vide, hvad formålet med opgaven er – gider ellers ikke
- Kan være rodede og ikke have fornemmelse for tid
- Tilbagetrukne enten frivilligt eller pga. frygt for at være anderledes
- Kan være utålmodige med mere langsomme klassekammerater; kan have humørsvingninger
- Ikke gode til at afslutte opgaver, har brug for support for at gøre opgaver og lign. færdige

Det væsentligste i forhold til at støtte op om det underydende barn er anerkendelse samt bevidsthed om, at der skal arbejdes på at finde de måder, der motiverer barnet til at præstere i overensstemmelse med barnets forudsætninger. I nogle tilfælde vil det være sværere opgaver (som en anerkendelse af intellektet), i andre tilfælde vil det være en samtale om det langsigtede mål med læring af en specifik emner, fag eller områder og i atter andre tilfælde skal opgaven struktureres for barnet. Men dette er absolut ikke en udtømmende liste over måder at motivere på; igen er det et spørgsmål om at se barnet og måske prøve sig frem.

Da underydelse kan blive et problem på længere sigt og absolut må ses som en hæmsko for barnet, kan det være hensigtsmæssigt at samarbejde med forældrene om en strategi. Også barnet bør medinddrages; der bør lyttes indgående til barnets ønsker og behov, så der bliver lagt en strategi, der sikrer at der arbejdes hele vejen rundt om barnet, og også både kort - og langsigtet sikrer at barnets udvikling støttes frem mod at barnet tør være sig selv i alle sammenhænge.

Perfektionisme

Perfektionisme kan også være en stor hæmsko for det højt begavede barn. Det er vigtigt at få støttet barnet på dette område meget tidligt, da det er en af de hæmmende karakteristika, de højt begavede børn meget let tager med sig videre i livet. Perfektionismen kan komme til udtryk som

langsommelighed eller ved at tingene ikke bliver lavet. Forældrene fortæller måske om børn, der visker ud og visker ud, er dybt frustrerede eller græder, når de skal lave lektier.

Barnet kan støttes ved at man refererer tilbage til tidligere episoder, hvor barnet har gjort noget nyt og/eller øvet noget. Meningen er at barnet skal genopleve succesen og få fornemmelsen af at det godt kan betale sig at prøve og at øve sig. I de situationer, hvor du vælger at presse barnet udover dets grænse – og det kan være nødvendigt og lærerigt for barnet – er det vigtigt at fejre succesen med barnet. Ros barnet; det har virkelig brug for det. Og vær opmærksom på, hvad du roser for. Netop fordi nogle ting vil være ekstremt lette for barnet og derfor ikke rigtigt tæller, skal du være opmærksom på at rose barnet for indsatsen. Børnehaveklassebarnet, der har kunnet læse de sidste 2 år, har ikke nødvendigvis brug for at blive rost for denne egenskab, måske skal han bare have en sværere bog at læse i. Samme barn kan virkelig, virkelig have brug for ros og anerkendelse, fordi han endelig har skrevet en hel linje a'er. Vær opmærksom på at rose specifikt og målrettet; har problemet i det førnævnte eksempel været, at barnet ikke kunne fuldføre pga. forventninger om at alle bogstaver skal være perfekte, vil det være vigtigt at rose det, at barnet har været i stand til at fuldføre en hel linje.

En anden måde at arbejde med perfektionismen på, er ved at tale med barnet om, hvilket billede det har af det færdige resultat. Oftest vil barnet have alt, alt for høje forventninger og standarder for egne præstationer. Her er det vigtigt nænsomt at guide barnet hen til et mere realistisk forventningsniveau og også gerne have fokus på processen frem for produktet. Det er desuden væsentligt at få lært barnet at det er i orden at lave fejl – også for barnet selv - og at dette sker for alle mennesker.

De høje standarder kan komme til udtryk i omgangen med andre børn. Nogle børn vil agere som ordenspoliti, både i klassen og i skolegården. Barnet oplever ikke, at det bryder med hierarkier eller overskrider grænser, når det fortæller sidekammeraten, at man ikke må vippe på stolen eller fortæller ham fra 3. at man ikke må klatre op på skuret.

Oftest vil det være mest hensigtsmæssigt at tage en snak med barnet på tomandshånd, hvor I taler om hvad der er henholdsvis de voksnes og børnenes rolle. Det kan også være fint at spille bolden tilbage til barnet og spørge om, hvad han foretrækker – at blive irettesat af sidekammeraten eller læreren.

Trivsel

For både det meget indadvendte og det meget udadreagerende højt begavede barn – og for alle de andre variationer beskrevet i dette skriv - gælder det, at det er vigtigt at være opmærksom på barnets og omgivelsernes anerkendelse af barnet. Hvilken plads har barnet i klassen? Og hvordan passer denne plads barnet? Hvorfor er barnet endt som hjælpelærer - og hvad lærer barnet i denne rolle? Hvordan og hvorfor er barnet blevet klassens klovn? Føler barnet sig set i classesammenhæng? Hvor tit får barnet taletid? Er han svær at stoppe når der er givet taletid? Har barnet en forståelse af sig selv? Hvordan har barnet accepteret sig selv som højt begavet? Og hvordan agerer barnet i forhold til sin høje begavelse?

Ovenstående er blot et udpluk af overvejelser, der kan være relevante at gøre sig i forhold til et barn med stort indlæringspotentiale. Igen er det vigtigt at være opmærksom på barnet og de sammenhænge barnet indgår i både i og uden for skolen.

Nedenstående liste over nogle af de typiske mistrivselstegn. Det er ikke en facitliste, men en liste over nogle af de tegn på mistrivsel, der kan ikke sjældent ses hos højt begavede børn:

- Kan være uinteresseret og udeltagende
- Kan have dårligt selvværd og selvtillid
- Kan være meget selvkritisk – kan reagere kraftigt på kritik
- Kan isolere sig og/eller ikke fungere i grupper
- Kan være nedvurderende og/eller nedladende over for andre
- Kan være sart, distræt eller blive lettere vred
- Kan være klæbende og uden situationsfornemmelse
- Kan trække sig, være opgivende eller resignerende

Der kan som beskrevet i dette skriv, være mange forskellige årsager til mistrivsel. Nogle gange kan det også være banale ting, det højt begavede barn reagerer på, som f.eks. for megen uro i klassen eller en ny lærer/vikar. Her er det vigtigt at være pragmatisk og tage hensyn til det enkelte barn; måske vil det være fint for barnet at sidde alene eller med ryggen til klassen, måske skal den nye lærer/vikar lige briefes om hvordan barnet bedst tackles ved forandringer.

Men husk at være opmærksom, måske skyldes den voldsomme reaktion på en mindre forandring en underlæggende mistrivsel.

Der er en del højt begavede børn, der kommer igennem folkeskolen uden at de er blevet bemærket. De har måske fundet en plads som har været nogenlunde, men ikke rigtig god. Kommer disse børn i f.eks. gymnasiet vil de tit opleve endelig at føle sig hjemme.

Er du opmærksom, vil du også kunne spotte disse børn. De vil måske spørge anderledes og/eller mere indgående end deres jævnaldrende, de vil måske ræsonnere hurtigere, deres sprog vil måske være mere avanceret eller de vil interessere sig for usædvanlige emner.

Har du først set barnet, skal du endelige udfordre det. For barnet vil dette være en anerkendelse, og barnet vil vokse og trives bedre.

Måske bemærker du barnet, fordi barnet har en anden tilgang til dets omverden. Det vil f.eks. bruge legetøj og kreative materialer anderledes. Det er vigtigt at vi som voksne ikke hiver vores forestilling om, hvordan man skaber og leger ned over hovedet på dem. I stedet skal de opmuntres og støttes i at udforske og se verden på deres egen, nogle gang lidt spøjse måde.

Måske husker/kan du nu huske de højt begavede børn, som du har set og mødt som de var; sådan lidt spøjse, kloge, distræte, nysgerrige, vidende, bare sådan lidt forskellige fra de andre børn. Og det betyder, at du har gjort, hvad du har fornemmet og følt er rigtigt for barnet – og det har så været ☺.

Hvis du har en mistanke om at et barn er højt begavet, så tal gerne med forældrene om det. Forældrene oplever måske blot at deres barn er anderledes end andres – måske har de allerede en mistanke. Og så er det rigtigt godt at få sat nogle ord på. Og gerne i forbindelse med skolestart og indskolingen, hvor en del højt begavede børn oplever sig selv som anderledes.

Hvis barnet mistrives og intet af ovenstående har haft den ønskede effekt eller hvis du har mistanke om at der er mere og/eller andet galt, skal du overveje om det ikke er tid til at kontakte PPR. PPR kan hjælpe med råd og vejledning samt yderligere tiltag ud fra det konkrete barns aktuelle situation.

Kildeliste:

Hjemmesider:

www.giftedchildren.dk

På Gifted Childrens hjemmeside er der adgang til artikler, andre relevante links etc.

www.nace.co.uk

Der er her også adgang til en omfattende boghandel (se under Publications) med bøger vedr. høj begavelse.

www.qagtc.org.au

På denne side kan det anbefales at kigge under litteratur, hvor der er en fin artikel-samling.

www.kidsource.com/kidsource/content/nuturing_giftedness.html

www.appliedmotivation.com/Readings.html

Om underydelse

Bøger:

Kyed, Ole: *De intelligente børn*. Aschehoug Dansk Forlag A/S 2007

Kyed, Ole og Baltzer, Kirsten: *Teamets arbejde med talentpleje*. Dafolo Forlag 2008

Wahlström, Gunilla: *Begavede børn i skolen – duelighedens dilemma*. Kroghs Forlag A/S 1998

Furman, Ben: *Børn kan*. 1. udgave, 3. oplag. Hans Reizels Forlag 2005

Fleetham, Mike: *Including Gifted, Able and Talented children in the Primary Classroom*. LDA 2008

Bates, Janet and Munday, Sarah: *Able, Gifted and Talented*. MGP Books Ltd, Bodmin, Cornwall 2005

Distin, Kate: *Gifted Children – A Guide for Parents and Professionals*. Jessica Kingsley Publishers 2006